

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 421 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної програми

Початкова освіта

Біла Тетяна Русланівна

Керівник професор, доктор пед. наук

Андрієвський Б.М.

Рецензент заступник директора з

навчально-виховної роботи НВО «ХАБАТ»

Луків А.М.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	5
...	
1.1. Поняття творчості та творчих здібностей	5
1.2. Вікові особливості дітей молодшого шкільного віку ...	9
1.3. Основні принципи розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку	13
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	19
...	
2.1. Аналіз рівня розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку	19
2.2. Педагогічні умови успішного розвитку творчих здібностей молодших школярів	23
2.3. Основні напрямки і зміст роботи вчителя з формування творчих здібностей учнів початкової школи	26
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35
ДОДАТКИ	38
ДОДАТОК А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	38
.....	
ДОДАТОК Б. Методика «Вербальна (словесна) фантазія»	39
...	
ДОДАТОК В. Тест «Творчий потенціал»	41
.....	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що у зв'язку з впровадженням нової освітньої парадигми в XXI столітті зростають вимоги до розвитку творчої особистості, яка для вирішення складних життєвих завдань повинна володіти активною розвиненою уявою і продуктивним гнучким мисленням. Сучасна школа орієнтована на різнобічний розвиток особистості і передбачає гармонійне поєднання навчальної діяльності (формування знань, умінь і навичок) і творчої діяльності, яка пов'язана з розвитком індивідуальних здібностей учнів.

Творчі особистості завжди впливали на розвиток матеріальних та духовних цінностей, що відрізнялись актуальністю та передовими поглядами, допомагали суспільству побачити незвичне, нешаблонне. Сьогодні завдання сформувати таку особистість ставиться перед початковою школою, як фундаментом усієї подальшої освіти. Це завдання знаходить своє вирішення в освітньому процесі початкової школи, в дослідженнях творчих здібностей учня 1-4 класів.

Молодший шкільний вік можна вважати найбільш відповідальним етапом дитинства. Цей віковий період характеризується високою сензитивністю, що визначає високий потенціал можливостей різнобічного розвитку дитини, зокрема і її творчих здібностей.

Особливості розвитку творчих здібностей учня початкової школи досліджували психологи Л.І. Божович, Л.С. Виготський, В.А. Роменець, Б.М. Теплов, С.Л. Рубінштейн, Н.С. Лейтес, педагоги Ш.А. Амонашвілі, Г.І. Щукіна, В.Н. Дружинін, В.Д. Шадриков, І.Ф. Харламов, які наголошували на важливості даного аспекту в розвитку різнобічної особистості.

У процесі діяльності, що має творчий характер, відбувається розвиток творчої активності. Вона сприяє прагненню учнів пізнавати і цікавитися, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях.

Обов'язковим для вчителя початкової школи є створення і дотримання таких педагогічних умов, що дозволили б ефективно розвивати творчі здібності дітей молодшого шкільного віку і освітньому процесі. Це зумовило вибір теми дослідження «Педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів».

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Мета дослідження – обґрунтувати педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Охарактеризувати поняття творчості та творчих здібностей;
2. Визначити особливості розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку;
3. Проаналізувати рівень розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку;
4. Обґрунтувати педагогічні умови та основні напрямки роботи вчителя для успішного розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Методи дослідження: аналіз педагогічних, психологічних літературних джерел; порівняння, класифікація та узагальнення.

Практичне значення: обґрунтовані педагогічні умови можна використовувати для розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 29 найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи становить 42 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Поняття творчості та творчих здібностей

Зміна освітньої парадигми, що полягає в переході від знаннєвої до особистісно орієнтованої, поява нових освітніх стандартів створили шлях до кардинальної перебудови всього освітнього процесу. Націленість на гармонійний особистісний розвиток кожного і підготовку до життя, що швидко змінюється в умовах швидкого розвитку техніки, науки та інших сфер життя суспільства, ставить проблему розвитку творчих здібностей дітей на перше місце. А питання формування здібностей залишається одним з найважливіших у педагогічній та психологічній науках.

Для визначення сутності творчих здібностей звернемося спочатку до розгляду необхідних для цього основних понять. Для нашого дослідження такими є «творчість» і «здібності», «творчі здібності».

У психолого-педагогічній літературі існують різні підходи до визначення дефініції «творчість». У Новій філософській енциклопедії творчість визначається наступним чином: «Творчість – властива індивіду ієрархічно структурована єдність здібностей, які визначають рівень і якість розумових процесів, спрямованих на пристосування до умов, що змінюються і невідомих умов в сенсомоторних, наочних, оперативно-діяльнісних і логіко-теоретичних формах. Творчість є також деякий аспект розвитку особистості, що відноситься до переходу на високий інтелектуальний рівень» [19].

Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки трактує творчість як «практичну або теоретичну діяльність людини, в якій виникають нові (або нові для суб'єкта діяльності) результати (знання, рішення, способи дії, матеріальні продукти)» [10].

Цілісна концепція творчості з'явилася в кінці XVIII ст. Її творцем був І. Кант. Згідно з його точкою зору, творчий процес являє собою спільність свідомості, суб'єктивності уявлень і уяви. Творча здатність-зв'язок чуттєвих вражень і розуму. Під уявою І. Кант розумів єдність свідомої і несвідомої діяльності [19].

В екзистенціалізмі (А. Камю, Ж.-П. Сартр та ін.) Суб'єктом і об'єктом творчості є вільна особистість, яка пізнає світ інтуїтивно. Вихід за межі індивідуального, природного, соціального і є творчість. Творчість визначають як свободу особистості. Творчість очищає, підносить людину. Творчість є завжди позитивний досвід, розкриття самостійності, глибоке переживання, подолання себе [2].

Психоаналітик З. Фрейд інтерпретував творчість як активність особистості, що виникає в процесі позбавлення від внутрішньої напруги засобами перенаправлення енергії на досягнення цілей, що є соціально прийнятними. Цей перехід енергії дослідник назвав сублимацією. Погляди на розуміння творчості представників гуманістичної психології виявилися найбільш близькими до поглядів більшості вітчизняних психологів, які досліджують творчість. А. Маслоу, К. Роджерс вважають, що творчість – це здатність до глибокого усвідомлення власного досвіду, це самоактуалізація, самовираження [28, 29].

Водночас, творчість визначають як реалізацію людиною власної індивідуальності [1] та як взаємодію, що веде до розвитку, як умова розвитку [4].

Психологи розуміють творчість як прояв неадаптованої активності (прагнення вийти за рамки, потреба у висуванні оригінальних пізнавальних завдань, розгортання внутрішніх потенціалів) [15].

Таким чином, творчість є необхідною умовою розвитку особистості, це діяльність творить, що веде до появи нових ідей, продуктів і відкриває нове в самому суб'єкті і вже існуючих формах

культури. Творчий процес неможливий без участі пізнавальних здібностей індивіда, його мотиваційної і ціннісної сфер.

Звернемося до поняття «здібності».

Існують різні визначення поняття «здібності». Так, С.Л. Рубінштейн, основоположник філософсько-психологічної теорії діяльності, визначав здатність як складне утворення, що містить ряд психологічних особливостей особистості, без яких людина не була б здатна до будь-якої конкретної діяльності, і властивостей, які в процесі цієї діяльності і виробляються. «Здібності – це закріплена в індивіді система узагальнених психічних діяльностей. На відміну від навичок, здатності – результати закріплення не дії, а психічних процесів (діяльностей), за допомогою яких дії і діяльності регулюються» [22].

Моляко В.О., Музика О.Л. розглядають здібності як якість, як індивідуально-психологічні особливості особистості, що призводять до успіху в будь-якої діяльності [17].

Здібності виникають на основі задатків, вроджених особливостей індивідуума. Вони не можуть виникнути поза діяльністю. На розвиток здібностей впливають темперамент, мотивація і самооцінка. Здібності можна визначити з трьох позицій: індивіда, суб'єкта діяльності й особистості. «Здібності індивіда відображають його природну сутність і проявляються як властивості функціональних систем, що реалізують пізнавальні і психомоторні функції психіки. На основі здібностей індивіда формуються здатності суб'єкта діяльності за рахунок розвитку інтелектуальних операцій (операційних механізмів). А постановка здібностей під контроль особистісних цінностей і смислів переводить їх у якість здібностей особистості, що забезпечують успішність соціального пізнання» [17].

Агеєва Л.В., Шелякіна Н.А., Астаф'єва О.А. підкреслюють індивідуалізованість здібностей. На це впливають особливості індивідуального шляху розвитку індивіда, характер його взаємодії з

дійсністю, вироблення типового для індивіда способу виконання діяльності. Розвиток здібностей відбувається не тільки в діяльності, воно пов'язане з усією системою виховання, навчання, процесу спілкування і залежить від активності самого індивіда. Процес розвитку здібностей особистості – якісні зміни наявних здібностей. Саме тому автори ділять здібності не за видами діяльності, а на потенційні і актуальні. Потенційні можливості визначаються як можливі новоутворення, що виникають на основі появи нових проблем і завдань, які потребують вирішення індивідом. Актуальні здібності – здатності, що розвиваються в конкретних умовах будь-якого виду діяльності. Актуальні здібності складають лише частину здібностей потенційних. Розвиток потенційних здібностей можливе лише в соціальному середовищі з урахуванням психологічної природи індивіда. Здатність – це вищий рівень розвитку психічних процесів; психічна діяльність особливої якості, що виявляє в собі психічну активність, високу мотиваційну складову особистості, що веде до успішного виконання тієї чи іншої діяльності [1].

Теоретичний аналіз понять «творчість», «здібності» і «творчі здібності» дозволяє нам дати власне визначення.

Отже, творчі здібності – синтез індивідуально-психофізіологічних особливостей особистості і нових якісних станів (змін у мисленні, сприйнятті, досвіді життєдіяльності, мотиваційній сфері), що виникають в процесі нової для індивіда діяльності (в процесі вирішення нових проблем, завдань), що веде до її успішного виконання або появи суб'єктивно / об'єктивно нового продукту (ідеї, предмета, художнього твору та ін.). Креативність ми розглядаємо як якісну зміну психіки індивіда, що впливає на весь досвід його життєдіяльності, який характеризується прийняттям нетипових рішень, інтересом до дослідницької діяльності, саморозвитку, і дозволяє створювати принципово нові ідеї, продукти. Процес розвитку творчих здібностей веде до виникнення креативності, стійкої властивості особистості з

високою мотивацією до творчої діяльності. Творчі здібності властиві кожному індивіду, вони виникають і розвиваються в процесі діяльності. Велике значення для розвитку творчих здібностей має соціальне, освітнє середовище.

1.2. Вікові особливості дітей молодшого шкільного віку

Молодший шкільний вік збігається з періодом навчання дитини в початковій школі (з 6-11 років). Цей період характеризується подальшим фізично і психофізіологічним розвитком дитини, що забезпечує їй систематичне навчання в школі.

Початок навчання в школі веде до зміни соціальної ситуації розвитку дитини. Вона тепер має соціально значущі обов'язки, стає громадським суб'єктом [27].

Навчальна діяльність дитини оцінюється. У психології взаємин з оточуючими також з'являються зміни. Поступово зменшується вага авторитету дорослої людини, а роль однолітків, колективу та їх думок зростає.

Психологія молодшого шкільного віку формується під впливом навчання. В результаті у дітей розвивається пам'ять, посилюються словесно-логічні та змістові запам'ятовування. А завершується молодший шкільний вік умінням цілком самостійно міркувати, зіставляти, робити висновки, аналізувати і встановлювати прості закономірності [28].

Психологія дітей молодшого шкільного віку має такі особливості: імпульсивність, бажання діяти швидко і негайно, часто не подумавши, що не зважено всі обставини. У будь-яких починаннях, труднощах або намічених цілях у дітей добре виражена вікова слабкість вольової регуляції поведінки. Вікова психологія шкільного віку часто

проявляється появою впертості і примхливості, що може являти собою своєрідну форму протесту проти вимог з боку школи [1].

У цьому віці дитину вже хвилюють не тільки успіхи в школі, але і взаємини з однокласниками, товаришами, вчителями та батьками. Моральний стан учня впливає на рівень його успішності, де похвала і думка вчителя грають не останнє місце. Адже за час навчання у дітей повинен з'явитися новий, більш якісний «дорослий» тип відносин з вчителями і однокласниками.

У молодшому шкільному віці провідною стає навчальна діяльність. У психології дитини з'являються різні новоутворення, такі як розвиток словесно-логічного, що думають мислення, збільшується обсяг уваги, підвищується його стійкість, розвиваються навички переключення і розподілу [5].

Як відомо, навчання в молодших класах має одну особливість – навчання молодших школярів веде один педагог, який має дуже сильний вплив на своїх учнів.

Особливості молодших школярів – дітей 7-9 років полягають у тому, що вони потребують заступництва дорослих, тому для них цілком природно слідувати вказівкам вчителя. Ці особливості дітей (довірлива старанність, наслідування, віра в істинність одержуваних знань) є досить важливими передумовами навчання в початковій школі. Діяльність молодшого школяра багато в чому пов'язана з тим, що учень (за надзвичайно рідкісними винятками) любить відвідувати школу: його приваблює можливість бути в положенні учня і сам процес навчання привертає [22].

Навчальна діяльність школярів молодших класів супроводжується активною реакцією на безпосередні враження. А так як діти подібного віку ще й вельми імпульсивні, то заняття найчастіше стають стрімкими, насиченими і напруженими. Інша особливість психології дитини в

молодшому шкільному віці полягає в тому, що пам'ять школяра набуває довільність, стає свідомо регульованою і опосередкованою.

Ще одним новоутворенням в психології молодшого школяра є розвиток довільної поведінки, планування результатів дії і рефлексія. Школяр стає самостійним, у нього формуються моральні цінності, яким він намагається дотримуватися. Більш чітко в молодшому шкільному віці виступає мотив досягнення успіху, іноді – мотив уникнення невдачі [27].

Важливим аспектом в психології дитини стає її смислове орієнтування в своїх діях, що пов'язано з боязню зміни відносин з оточуючими.

Розвиток особистості дитини в молодшому шкільному віці багато в чому залежить від шкільної успішності, оцінки дорослими. Психологія школяра в цьому віці сильно схильна до зовнішнього впливу, він емоційний, схильний до перепадів настрою. У молодшому шкільному віці діти переживають свою унікальність, усвідомлюють себе особистістю, прагнуть до досконалості, лідерства. Школярі шукають нові групові форми активності, занять, намагаються належати до будь-якої дитячої спільності.

Молодші школярі схильні до навіювань і податливі, вони довірливі, сприйнятливі, схильні до наслідування. Учитель є для них авторитетом, тому він повинен створити сприятливі умови для формування високоморальної особистості [5].

У молодших школярів переважає наочно-образний тип мислення, тому вони звертають увагу на все яскраве, тому під час навчання молодших школярів повинні враховуватися ці психічні особливості.

Навчання, будучи провідним типом діяльності, ставить ряд вимог до дитини молодшого шкільного віку: відбувається зміна режиму його дня, ритм шкільного життя сприяє розвитку умінь і навичок, які необхідні для успішного навчання.

Молодший школяр вчиться правильно розподіляти свій час, взаємодіяти з колективом, спілкуючись з великою кількістю однолітків і викладацьким складом.

Дитина починає менше рухатися, її основні навантаження пов'язані тепер з розумовою діяльністю, але в учня як і раніше залишається потреба в ігровій діяльності. У молодшому шкільному віці гра займає не так багато часу, як в дошкільному періоді, але, все ж, грає чималу роль в психічному розвитку дитини [5].

Діяльність дитини багато в чому пов'язана з тим, що дитина любить відвідувати школу: її приваблює можливість бути в положенні учня і сам процес навчання привертає.

Отже, основу навчання і виховання підростаючого покоління становить початкова школа, саме тут діти вчать читати, писати, рахувати, слухати, чути, говорити, співпереживати. Освітній процес початкової школи є одним основоположних складових формування особистості молодшого школяра. Величезну роль в даному процесі надає особистість учителя, адже саме він є еталоном для молодших школярів. Учні молодших класів намагаються у всьому бути схожим на вчителя. Їм здається, що всі його вчинки носять позитивну спрямованість. Саме в школі дитина проводить основну частину свого часу. Тому формування особистості дитини молодшого шкільного віку відбувається в закладі освіти. Процес особистісного становлення дітей молодшого шкільного віку безпосередньо пов'язаний з «розвитком вольових якостей, навчальною мотивацією, формуванням рефлексії» [5].

Формування особистості молодшого школяра безпосередньо залежить від навчальної діяльності, другорядне значення особистісного становлення дитини надають відносини з дорослими, їх зразками і оцінками, дотримання правил, придбання наукових понять.

Саме в освітньому процесі у дитини засвоюються знання, формуються інтелектуальні сили, орієнтування в новому матеріальному

світі, відбувається процес соціалізації особистості дитини. Саме в навчальній діяльності у дитини відбувається формування всіх психологічних процесів, інтелектуальний розвиток школяра.

Розвиток особистості дитини в молодшому шкільному віці багато в чому залежить від шкільної успішності, оцінки дорослими. Психологія школяра в цьому віці сильно схильна зовнішнього впливу, він емоційний, схильний до перепадів настрою. Діти переживають свою унікальність, усвідомлюють себе особистістю, прагнуть до досконалості, лідерства, шукають нові групові форми активності, намагаються належати до будь-якої дитячої спільності. А завершується цей вік умінням цілком самостійно міркувати, зіставляти, робити висновки, аналізувати і встановлювати прості закономірності.

Школа надає допомогу в становленні особистості школяра через психолого-педагогічну підтримку. Остання націлена на створення сприятливих соціально-психологічних умов для його успішного навчання, виховання і психологічного розвитку.

Таким чином, молодший шкільний вік є відповідальним етапом в розвитку дитини. Повноцінне проживання цього віку, його позитивні придбання сприяють подальшому успішному розвитку особистості школяра, його суб'єктності та навчальної діяльності.

1.3. Основні принципи розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку

Дуже важливо в молодшому шкільному віці в освітній діяльності, яка повинна характеризуватися творчою спрямованістю, розвинути такі показники творчого мислення як швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість. За час навчання в початковій школі прогрес в розумовому розвитку дітей є досить помітним. Початок цього віку пов'язано на думку Л.С. Виготського і

Ж. Піаже з «домінуванням доопераційного мислення, а кінець - з переважанням операційного мислення в поняттях» [5].

У цьому віці досить добре розкриваються загальні та спеціальні здібності дітей, що дозволяє проводити ґрунтовну роботу щодо сприяння розвитку цих здібностей. Загальні здібності проявляються в швидкості надбання дитиною нових, які відрізняються від загальноприйнятих.

Вони стають передумовами для подальшого повноцінного розвитку особистості, дозрівання її психічних функцій. На думку Л.С. Виготського, в процесі навчання у молодших школярів формуються також і наукові поняття, які необхідні для становлення словесно-логічного мислення [5].

Тому роль вчителя початкових класів в успішності дитини дуже велика. Дитина повинна не тільки освоїти програму (програма є всього лише засобом навчання), необхідно сформувати навчальну зрілість, як найвище досягнення цього віку. Це найвище досягнення проявляється в творчості дитини.

Розвиток творчих здібностей виступає своєрідною гарантією того, що дитина зможе орієнтуватися в обставинах і знаходити рішення в нестандартних життєвих ситуаціях, а в майбутньому і в професійних проблемах. Вчитель початкових класів повинен бачити внутрішні резерви і нові можливості дитини, які можна і необхідно актуалізувати в креативної діяльності. Завдання педагога полягає в створенні сприятливої атмосфери та умов для природного зростання та реалізації унікальної особистості учня, її самоактуалізації та творчої самореалізації.

Таким чином, творчі здібності – це сукупність особистісно-значущих і особистісно-цінних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, позицій, відносин, вірувань, діяльності людини, взаємини з оточуючими [6]. В основі творчих здібностей лежить індивідуальна

вираженість особливостей психічних процесів, провідними з них є уява і образне (творче) мислення, активізація яких спонукає людину до створення нового, перетворенню навколишньої дійсності і знаходженню різних способів успішного виконання діяльності [7].

Період початкової школи є особливим періодом для розвитку творчих здібностей дитини, що характеризується високою синзетивністю. В цьому віці престижним є процес навчання, адже шкільна успішність є одним з найважливіших критеріїв оцінки дитини як особистості зі сторони дорослих та однокласників, що безпосередньо відображається на самооцінці дитини, його самоповазі і самосприйнятті. Великого значення набуває авторитет вчителя в розвитку особистості дитини, оскільки в цьому віці дитина вчиться шляхом механізму наслідування. Тому при організації освітнього процесу врахування цих особливостей розвитку особистості учня початкової школи є необхідною умовою розвитку творчого потенціалу.

На основі матеріалів вітчизняної і зарубіжної літератури, присвячених проблемам творчості стосовно навчально-творчої діяльності виділимо наступні складові творчих здібностей особистості учня [9]:

1. Мотиваційно-творча спрямованість та активність особистості.
2. Логічно-інтелектуальні здібності особистості.
3. Інтелектуально-евристичні, інтуїтивні здібності особистості.
4. Світоглядні якості особистості.
5. Моральні властивості (якості) особистості.
6. Естетичні властивості (якості) особистості.
7. Комунікативно-творчі здібності особистості.
8. Здібності до самоуправління особистості в навчально-творчої діяльності.
9. Особливості особистості, які проявляються в навчально-творчої діяльності і сприяють її успішності.

Важливим компонентом в структурі творчих здібностей є естетичне ставлення. Без нього неможлива творча діяльність взагалі. Естетичне ставлення – комплекс індивідуальних, виборчих зв'язків дитини з різними естетичними якостями навколишньої дійсності в мистецтві, природі, побуті, суспільстві [25]. Іншими словами, це не тільки сприйняття зовнішнього боку навколишнього світу, але і сприйняття його внутрішнього стану, настрою, характеру.

Розвинуте естетичне ставлення людини до дійсності як першооснова здібностей до художньої творчості, тобто здатність сприймати чуттєвий вигляд предметів і явищ як вираз внутрішнього, спорідненого людині змісту і завдяки цьому переживати своє безпосереднє єдність з навколишнім світом.

Для розвитку творчих здібностей дітей, необхідний розвиток таких психічних процесів, як мислення, сприйняття, уявлення, уяву, пам'ять і увага [27]. Вони є загальними для різних видів художньо-естетичної діяльності.

Аналізуючи творчу діяльність, виділяємо наступні аспекти [9]:

□ по-перше, творча активність залежить від ступеня володіння практичними вміннями та навичками. Практичні навички входять в структуру творчих здібностей. Без них неможлива робота з розвитку творчих здібностей;

□ по-друге, творча діяльність дітей неможлива без тих знань і умінь, які набуваються дітьми в повсякденному житті. Будь-яка діяльність дітей вимагає прояву творчої активності. Практичні вміння, є «службовими якостями», які пов'язані з технікою втілення образу «... мовою і засобами конкретних видів мистецтва»

З вищесказаного можна зробити висновок, що основними структурними компонентами творчих здібностей у створенні творчого продукту є:

□ естетичне ставлення до дійсності;

- творча уява;
- практичні вміння та навички в області різних видів мистецтв.

Ці компоненти «схрещуються», а також доповнюють один одного. Їх системний розвиток сприяє розвитку творчих здібностей.

Незважаючи на численні теоретичні та експериментальні дослідження проблема розвитку творчих здібностей досі потребує подальшого вивчення, так як в існуючих концепціях немає однозначної відповіді на питання про природу, чинники розвитку творчих здібностей, немає єдиного погляду на феноменологію, класифікацію якостей творчої особистості.

Таким чином, вивчення проблеми творчості в даний час набуває комплексного характеру, є предметом аналізу різних дисциплін, і являє собою важливу область досліджень, розташовану на стику різних галузей знання про людину – педагогіки, соціології та психології.

У молодшому шкільному віці активно розвивається творча уява. Шляхом комбінування і перетворення вже наявних в пам'яті уявлень, учень початкової школи створює образи доступними для нього способами.

Даний вік характеризується активізацією спочатку відтворювальної уяви, а потім і творчої. Основна лінія в її розвитку полягає в підпорядкуванні уяви свідомим намірам, тобто вона стає довільною.

У молодшому шкільному віці уява, відповідно до запропонованої Л.С. Виготським періодизації психічного розвитку, є центральним психологічним новоутворенням. Як відзначав Л.С. Виготський «навчити творчого акту не можна, але це зовсім не означає, що не можна педагогу сприяти його утворенню і появі» [5, с.247].

Завдяки роботі уяви дитина пізнає навколишній світ, виходить за межі звичного життєвого досвіду. Здатність узагальнювати свої уявлення, знання має велике значення для розумового розвитку дитини,

для її знайомства з оточуючим: діти вчаться співвідносити свої уявлення з реальною дійсністю, розуміти зв'язки між різними життєвими явищами. Чим старше діти, чим більше вони знають, тим сміливіше і різноманітніше поєднують свої знання і тим більше прагнуть до правдивого зображення життя.

У своїй творчій діяльності реальні події з життя свідомо змінюються. У своєму творчому продукті молодший школяр часто доповнює задум автора. Це свідомо зміна життєвих або описуваних подій показує відношення учня до них і підтверджує творчий характер його діяльності [25].

Найбільш яскраві і вільні прояви уяви учнів початкової школи можна спостерігати під час гри, малювання, створення розповідей і казок. Прояви уяви в дитячій творчості різноманітні: вони можуть відтворювати існуючу дійсність або створювати нові фантастичні події, образи. Під час складання історій учні можуть використовувати вже відомі їм сюжети, рядки казок, віршів або образи. Слід зазначити, що школярі це не завжди помічають, адже роблять це неусвідомлено. Однак, учні початкової школи схильні і спеціально поєднувати вже відомі їм сюжети, образи, створюючи таким чином нові, гіперболізуючи помітні риси та якості [11]. Постійна робота уяви є дієвим способом пізнання навколишнього світу, можливістю оминати межі особистого досвіду (який ще є замалим). Ця якість є передумовою творчого бачення світу.

Так як образи уяви виникають на основі вже наявного у дитини досвіду, уявлень, важливу роль відіграє діяльність педагога, спрямована на розширення, уточнення, збагачення досвіду дитини, спонукання її до творчості.

Таким чином, у шкільній педагогіці є достатня кількість теоретичних розробок, що стосуються розвитку творчих здібностей. Однак шляхи вирішення цих проблем в практиці роботи педагогів

початкової освіти недостатньо представлені серед науково-методичних і практичних розробок.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Аналіз рівня розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку

Для визначення стану розвитку творчих здібностей молодших школярів ми застосовували методику «Вербальна фантазія» і тест «Творчий потенціал». Оцінка загального рівня фантазії молодших школярів за даними дослідження представлена на Рис 2.1.

Рис.2.1. Розподіл учнів за рівнями розвитку фантазії

Отже, як видно з малюнка, дуже високий рівень фантазії не спостерігається в жодної дитини. Високий рівень розвитку фантазії відзначений у 5 осіб із загальної вибірки, це ті діти, які досить швидко придумали сюжет нового оповідання, докладно описавши як головний образ, в більшості випадків це фантастична тварина, так і предмети або інші живі істоти, з якими цей образ взаємодіє. Причому саме опис було досить емоційним і цікавим.

18 учням властивий середній і низький рівень прояву фантазії. Діти цієї категорії не стільки придумують розповідь, скільки переказують раніше побачене, вносячи деякі елементи новизни в опис сюжету (дають інші імена або клички, переносять описуваний образ в іншу ситуацію). А при описі головного об'єкта розповіді не зупиняються на конкретних деталях, тому образи викликають незначний інтерес, оскільки зливаються один з одним.

Значній частині школярів (11 учнів) властивий дуже низький рівень розвитку фантазії. Такі діти не можуть самостійно без допомоги педагога в заданий проміжок часу (1 хвилина) придумати сюжет, а при описі заданої ситуації намагаються переказати не так її, скільки раніше відомий сюжет. При цьому описують не більше 2 образів або предметів, зображуючи їх схематично, без детального опрацювання його окремих сторін або ознак. Тому їх образи здаються малоцікавими і банальними.

Оцінка рівня фантазії окремо по кожному класу представлена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Розподіл учнів за рівнями розвитку фантазії

Клас	Кількість учасників експерименту	Дуже високий рівень	Високий	Середній	Низький	Дуже низький
2-А	16	-	2	4	5	5
2-Б	18	-	3	5	4	6

З рис.2.1 і таблиці 2.1 видно, що більшість учнів мають недостатню глибину фантазійних елементів, вони не деталізують образи, описуючи їх поверхнево, без уточнення окремих елементів і ознак.

Оцінка загального рівня творчих здібностей молодших школярів за даними дослідження представлена на рис.2.2.

Рис.2.2. Розподіл учнів за рівнями розвитку творчого потенціалу

Для визначення загального рівня творчості нами були підсумовані бали, отримані при оцінці всіх п'яти чинників («Швидкість», «розробленість», «оригінальність», «абстрактність назви» і «замикання»), і загальна сума поділена на п'ять.

Як бачимо з рис.2.2, високий рівень розвитку творчого потенціалу не спостерігається в жодної дитини, тобто значний творчий потенціал не властивий жодному школяреві (показники в 49 і більше ніхто не набрав). Середній рівень розвитку творчості (загальна кількість балів від 24 до 48) із загальної вибірки, відзначений у 14 школярів, це ті діти, роботи і відповіді яких відрізняються незначною своєрідністю. У їх малюнках переважає просте замикання фігури, що доповнюється зовні згодом окремими деталями. При виконанні завдань вони висувають не очевидні ідеї, які різняться з загальноприйнятими та банальними, шаблонними ідеями. Предмети, зображені в малюнках, хоча і повторюються, але кожен з них має якусь відмінну деталь.

Зображеному учні дають прості назви, відзначають конкретні властивості об'єктів, що намальовані, які виражають тільки те, що самі діти бачать на малюнку (найчастіше найменування класу, до якого

відносяться об'єкти – «Мурка» (кішка)). Школярі описували прості дії, як правило, те, що людина, тварина або предмет робить на малюнку. В цілому, дана вибірка характеризується нормальним творчим потенціалом, тобто діти володіють такими якостями, які дозволяють їм займатися творчою діяльністю.

Значній частині дітей (20 респондентів) властивий низький рівень розвитку творчих здібностей (в середньому в сумі набрано 23 і менше балів) Діти, що потрапили в цю категорію, досить довго приймають рішення, для того щоб приступити до завдання. Вони малюють фігури простим способом, з допомогою лінії, що може бути прямою або кривою, суцільним штрихуванням або зафарбовуванням. Їхні малюнки і описи не відрізняються розробленістю і оригінальністю ідей, зображення досить примітивні. Внаслідок чого виникають труднощі у визначенні назви самих малюнків, які складаються з одного слова, наприклад: «Людина», «гора», «хмара» та ін. В учнів виникають труднощі в пошуку кількох шляхів вирішення однієї і тієї ж задачі, це свідчить про низьку гнучкість їх мислення і, відповідно про невеликий творчий потенціал.

Оцінка рівня творчих здібностей окремо по кожній вибірці представлена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Розподіл учнів за рівнями розвитку творчого потенціалу

Клас	Кількість учасників експерименту	Дуже високий рівень	Високий	Середній	Низький	Дуже низький
2-А	16	-	-	7	9	-
2-Б	18	-	-	7	11	-

Як бачимо, в учнів в недостатній мірі розвинена здатність виділення головного і другорядного, вони не можуть розробляти і придумувати оригінальні ідеї. Школярі не володіють повною мірою

такими якостями, як допитливість і тими якостями, які дозволяють їм займатися творчістю.

Таким чином, дані констатуючого етапу експерименту показали, що молодшим школярам властивий недостатньо високий рівень розвитку творчих здібностей. Це дозволяє нам говорити про необхідності проведення роботи з розвитку творчого потенціалу учнів.

2.2. Педагогічні умови успішного розвитку творчих здібностей молодших школярів

Аналіз результатів констатуючого етапу експерименту дозволив нам виділити наступні проблеми і недоліки в роботі з розвитку творчих здібностей молодших школярів:

- 1) нерозуміння батьками і педагогами сутності поняття «творчі здібності», їх природи;
- 2) незацікавленість батьків у розвитку творчих здібностей своїх дітей, в спільній творчій діяльності;
- 3) відсутність системної роботи з розвитку творчих здібностей учнів;
- 4) недостатня інформованість педагогів про вже існуючих розробках на тему розвитку творчих здібностей молодших школярів (програми, курси, методичні рекомендації тощо);

На основі аналізу вище перерахованих проблем та літературних джерел нами були виділені наступні педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів:

1. Проведення діагностики рівнів розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Оскільки творчі здібності – поняття інтегративне і їх становлення і розвиток розкривається у взаємозв'язку індивідуальних особливостей особистості і досвіду перетворювальної діяльності, діагностика розвитку

творчих здібностей повинна проводитися комплексно, відображаючи зміст всіх виділених нами вище структурних компонентів.

Це повинно забезпечити правильний вибір способів взаємодії педагога з дитиною в процесі розвитку творчих здібностей: орієнтацію на його сильні сторони, що впливає на самооцінку учня і його психологічне благополуччя, і успішну корекцію тих елементів, які мають низькі показники. Нами були вибрані необхідні методики з числа вже існуючих.

2. Формування зацікавленості в творчому розвитку у всіх суб'єктів педагогічного процесу.

Проведене анкетування, в якому взяли участь батьки молодших школярів, показало: батьки не приділяють належної уваги творчому розвитку своїх дітей, байдужі до проявів їх творчої активності, не бачать в їх творчих прагнень і успіхів, не підтримують дітей в творчих починаннях, самі не займаються творчістю. Це відбувається через нерозуміння батьками учнів природи творчих здібностей, їх структури, механізмів творчої діяльності.

Аналіз опитування, проведеного з педагогами, показав, що, на жаль, більшість вчителів ототожнюють творчі здібності зі здібностями інтелектуальними, пов'язуючи їх рівень розвитку з генетичною схильністю і навіть винятковістю, феноменом. Це призводить до роботи з розвитку творчих здібностей, обмежених виключно когнітивною складовою, процесами мислення, пам'яті та уваги, що мимоволі змушує педагога в своїй роботі орієнтуватися на сильних учнів, що в свою чергу веде до зниження навчально-пізнавальної мотивації і зникнення потреби в творчості як у слабких, так і в успішних учнів. Необхідно глибоке усвідомлення вчителем своєї ролі наставника, який прагне до творчого розвитку свого Я, є прикладом творчої поведінки для інших і всіляко сприяє в придбанні творчого досвіду дітьми. Формування зацікавленості в творчому розвитку свого Я, розуміння важливості такого розвитку

педагогами і батьками є необхідною умовою для успішного розвитку творчих здібностей молодших школярів;

3. Готовність педагогів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Згідно з опитуванням, проведеним серед вчителів, головними проблемами, що заважають організації роботи з розвитку творчих здібностей молодших школярів, є: незнання наукової теорії (сутності понять, структури і механізмів творчої діяльності, процесу формування і розвитку творчих здібностей, методів діагностики та ін.) , методів і прийомів стимулювання творчого мислення; невміння визначити пріоритетні напрямки діяльності з розвитку творчих здібностей; необізнаність щодо вже існуючих педагогічних розробок, інновацій на тему розвитку творчих здібностей; відсутність методичних рекомендацій, програм і курсів з розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Педагог готовий до діяльності з розвитку творчих здібностей молодших школярів, якщо: обізнаний про всі науково-теоретичних аспектах теми (природа творчих здібностей, їх структура і т.д.); володіє прийомами творчої роботи; знає і застосовує методи і прийоми, що стимулюють творче мислення; використовує «непрямі» методи педагогічного керівництва, рефлексивну оцінку результатів творчих зусиль учнів; має особисту зацікавленість у розвитку творчих здібностей; постійно розширює свій індивідуальний досвід творчої діяльності і сприяє придбанню творчого досвіду дітьми і їх батьками; володіє необхідними діагностичними методиками; вміє вибудувати індивідуальну роботу (реалізовувати індивідуальний маршрут). Тільки в атмосфері загальної зацікавленості, взаємоповаги, відсутність суворої регламентації, під чуйним наставництвом вчителя, готовим завжди прийти на допомогу, системності в роботі можливий розвиток творчих здібностей молодших школярів.

4. Організація спільної діяльності дітей і їх батьків.

Молодші школярі для розкриття свого творчого потенціалу потребують допомоги і схвалення найближчих для них людей, на яких їм дуже хочеться бути схожими. Спільна діяльність сприяє гармонійному розвитку особистості молодшого школяра, вчить його долати труднощі, ефективно працювати в команді і на результат. Батьки разом з дітьми опановують прийоми творчої роботи, розвивають уяву, мислення, розширюють свій творчий досвід, вчать дітей не боятися робити помилки, долати інерцію мислення, що сприяє успішному розвитку творчих здібностей.

Дані умови, на нашу думку сприятимуть ефективному розвитку творчих здібностей молодших школярів.

2.3. Основні напрямки і зміст роботи вчителя з формування творчих здібностей учнів початкової школи

Успішне формування в учнів початкової школи творчих здібностей можливе лише на основі врахування вчителем головних характеристик творчості дітей молодшого шкільного віку та вирішення центрових завдань у розвитку творчих здібностей. Розвиток творчих здібностей невіддільний від формування умінь і навичок виконавця. Чим більш сформовані різноманітні вміння та навички учнів, тим розвиненішою є їх фантазія, реальнішими задуми, тим більш складні завдання виконують діти.

Творчість – це створення нового у різних масштабах та формах. Творчість характеризує не тільки соціально значущі відкриття, а й ті, які людина робить для себе. Елементи творчості проявляються у дітей в грі, праці, навчальній діяльності, де має місце прояв активності, самостійності думки, ініціатива, оригінальність суджень, творчу уяву.

В результаті досліджень серед здібностей особистості була виділена здатність особливого роду – породжувати нешаблонні ідеї, відхилятися в мисленні від традиційних схем, швидко вирішувати проблемні ситуації [9]. Така здатність була названа креативністю (творчістю).

Успішний розвиток творчих здібностей можливе лише при виконанні педагогом певних правил, що сприяють їх формуванню. У психолого-педагогічній літературі такими правилами є:

- Зміна ролі учня.

Зміна ролі учня початкової школи на уроці, згідно з якою він повинен стати активним учасником пізнання, що має можливість вибирати, задовольняти свої інтереси і потреби, реалізовувати свій потенціал.

- Комфортна психологічна обстановка.

Створення комфортної психологічної обстановки, яка сприяла розвитку здібностей: заохочення і стимулювання прагнення дітей до творчості, віра в сили і можливості школярів, безумовне прийняття кожного учня, повагу до його потреб, інтересів, думок, виняток зауважень і засуджень. Негативні емоції (тривога, страх, невпевненість в собі та ін.) негативно впливають на результати творчої діяльності, особливо в учнів початкової школи, яким властива підвищена емоційність. Важливою є сприятлива психологічна атмосфера в колективі школярів, де обов'язковими є доброзичливість, турбота про кожного члена колективу, довіра та вимогливість.

- Створення внутрішньої мотивації до навчання.

Необхідною є внутрішня мотивація до навчання, спрямована на творчість, високу самооцінку, впевненість у власних силах. Тоді пізнавальна потреба, бажання дитини, її інтерес не тільки до знань, але і до самого процесу пошуку, емоційний підйом стануть надійним

підгрунтям користі для дитини, коли напруга не буде занадто сильною та не призведе до перевтоми.

- Коректна педагогічна допомога дитині.

Розумна, доброзичлива допомога (а не підказка) дорослих. Не можна думати за дитину, коли він сам може додуматися.

- Поєднання різноманітних форм роботи.

Поєднання різноманітних форм роботи – індивідуальних, фронтальних, групових – на уроці залежить від мети роботи, конкретного творчого завдання, рівня його складності.

- Міжпредметні зв'язки.

В процесі вирішення творчих завдань слід використовувати знання з різних областей та сфер. Слід зазначити, що ступінь важкості завдання визначає ступінь міжпредметних зв'язків – чим складніше завдання, тим більших міжпредметних зв'язків може знадобитися.

- Створення ситуації успіху.

Творчі завдання даються на уроці учням усього класу. В результаті виконання оцінюється успішність виконаного завдання. Увагу вчителю слід звертати на сильні сторони кожного учня.

- Самостійність виконання творчого завдання.

Складні та водночас посильні учневі завдання сприяють підвищенню інтересу до творчих завдань, заохочують школярів до виконання. При цьому успішне вирішення завдання сприяє підвищенню самооцінки, вірі в себе та власні можливості.

- Різноманітність творчих завдань за змістом та за ступенем складності.

Поєднання творчих і звичайних навчальних завдань містить багаті розвиваючі можливості, забезпечує діяльність педагога у зоні найближчого розвитку кожного школяра.

- Послідовність і системність у розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Робота з впровадження творчих вправ вимагає системності, адже її епізодичний характер не сприятиме підвищенню мотивації, розвитку активності до пізнавальної діяльності, а отже – недостатньо ефективно впливатиме на розвиток творчих здібностей учня початкової школи.

Задатки творчих здібностей притаманні будь-якій людині, будь-якій нормальній дитині. Треба зуміти розкрити їх і розвинути. Якщо школяр з самого початку своєї учнівської діяльності буде підготовлений до того, що він повинен створювати, придумувати, знаходити оригінальні рішення задач, формування особистості учня буде відрізнятися від того, як формується особистість школяра, учня в рамках повторення сказаного вчителем.

Необхідно створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей молодших школярів в процесі навчання через використання творчих завдань на всіх уроках і в позакласній роботі – ці завдання, повинен ставити перед собою кожен учитель початкових класів.

Учитель повинен створити систему педагогічних дій і засобів, що застосовується в певному порядку для досягнення результату. Педагогу необхідно допомогти учневі дізнатися свій творчий хист, захопити і підтримати, показати йому результат його творчості, перспективи зростання. Це дозволяє розвивати навички міжособистісного спілкування, дає імпульс до творчого початку навчання, формує у учнів впевненість в собі, самоповага, самооцінку.

Роботу по формуванню і розвитку творчих здібностей молодших школярів необхідно проводити на кожному уроці і в позаурочний час, використовуючи різні прийоми. У початкових класах сучасної школи одним з ефективних прийомів, активно впливають на пізнавальну діяльність учнів, на їх емоційну сферу, є творча гра. Вона сприяє створенню у школярів емоційного настрою, викликає позитивне ставлення до виконуваної діяльності, покращує загальну працездатність,

дає можливість багаторазово повторити один і той же матеріал без монотонності і нудьги, домогтися міцного його засвоєння.

Наприклад, на уроках математики пропонуються різні типи завдань і завдань: складання тестів, кросворди, вірші математичного характеру. А також пропонується вирішити завдання з несформульованим питанням, завдання на кмітливість. Дітям подобаються завдання на розвиток логіки. А процес вирішення, пошуку правильної відповіді, заснований на інтересі до задачі, неможливий без активної роботи думки. В ході таких вправ учні поступово оволодівають умінням самостійно вести пошук рішення. Такі завдання розвивають розумову активність, ініціативу, творче ставлення до навчальної завдання, допомагають зберегти іскру живого інтересу до навчання, до математики. Дитина, у якої розвинене логічне мислення, завжди буде успішніше займатися математикою. Важливо також і те, що творчі завдання на уроках сприяє збагаченню словникового запасу учнів, розширюють їх кругозір. Вони несуть в собі величезний емоційний заряд, вирішують не тільки навчальні та розвиваючі завдання, а й виховують якості творчої особистості: ініціативу, наполегливість, цілеспрямованість, уміння знаходити рішення в нестандартній ситуації.

Наприклад, на уроках літературного читання вчитель може використовувати такі прийоми: придумування загадок у віршах, твір фантазій, читання текстів за ролями із заданою інтонацією (прочитати сумно, весело, байдуже, строго і т. Д.); постановка уривків п'єс, інсценування невеликих оповідань і віршів.

Приєм драматизації формулює відтворює уяву, роблячи зміст тексту більш видовищним. Для творчого розвитку на уроках російської мови при написанні творів першорядна роль відводиться вільним висловлюванням дітей. Деякі твори передбачаються писати на основі власних спостережень і вражень.

Вивчення навколишнього світу є ефективним засобом розвитку мовлення дітей, його логічного викладу, послідовності, образності, виразності. Можна визначити такі відмінності творчого розповідання від простого відтворення тексту підручника:

а. творча розповідь висвітлює власне індивідуальні думки учня щодо конкретної події або об'єкта навколишнього світу;

б. зміст творчої розповіді виходить за межі матеріалу, який вивчався у класі, школяр використовує в розповіді знання, отримані ним у процесі самостійної діяльності;

в. тема творчої розповіді часто містить у собі проблему, вимагає від оповідача роздумів, висловлень припущень, творчості та креативності. Тому подібне завдання дає підґрунтя для розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Однією з умов розвитку є вміння учня самостійно думати, міркувати, аналізувати та робити висновки. Так, наприклад, в 4 класі, вивчаючи тему «Світ очима астронома», дітям пропонується скласти розповідь про світ з точки зору астронома. Вивчаючи тему «Світ очима географа», пропонується розповісти про світ з точки зору географа.

У молодшому шкільному віці розвиток творчої уяви дитини має відбуватися через поступове збагачення досвіду учня, розширення цього досвіду новими знаннями з різноманітних сфер дійсності. Передумовою розвитку творчої уяви є накопичення знань та досвіду, але для ефективної подальшої діяльності необхідні вміння використовувати отримані знання у своїй роботі, тобто практичне застосування знань, поєднання їх з досвідом. Це є обов'язковим для творчого вирішення завдань.. Виховання вдумливої, творчої та зацікавленої у власній діяльності людини – важливе завдання для сучасної школи.

Саме тому залучати дитину до творчості слід на початковому етапі навчання, обов'язково синхронізуючи рівень складності з доступним для учня рівнем знань та дій. Молодший школяр на цьому етапі отримує ті

необхідні задатки, що дозволяють фантазувати та творити. Ці вимоги разом з відсутністю страху помилитися виступають запорукою успішної творчої діяльності у майбутньому.

ВИСНОВКИ

Творчі здібності – синтез індивідуально-психофізіологічних особливостей особистості і нових якісних станів (змін у мисленні, сприйнятті, досвіді життєдіяльності, мотиваційній сфері), що виникають в процесі нової для індивіда діяльності (в процесі вирішення нових проблем, завдань), що веде до її успішного виконання або появи суб'єктивно / об'єктивно нового продукту (ідеї, предмета, художнього твору та ін.). Процес розвитку творчих здібностей веде до виникнення креативності, стійкої властивості особистості з високою мотивацією до творчої діяльності. Творчі здібності властиві кожному індивіду, вони виникають і розвиваються в процесі діяльності. Велике значення для розвитку творчих здібностей має соціальне, освітнє середовище.

Для розвитку творчих здібностей дітей, необхідний розвиток таких психічних процесів, як мислення, сприйняття, уявлення, уяву, пам'ять і увага. Вони є загальними для різних видів художньо-естетичної діяльності.

Аналізуючи творчу діяльність, виділяємо наступні аспекти: по-перше, творча активність залежить від ступеня володіння практичними вміннями та навичками. Практичні навички входять в структуру творчих здібностей. Без них неможлива робота з розвитку творчих здібностей; по-друге, творча діяльність дітей неможлива без тих знань і умінь, які набуваються дітьми в повсякденному житті. Будь-яка діяльність дітей вимагає прояву творчої активності. Практичні вміння, є «службовими якостями», які пов'язані з технікою втілення образу «...мовою і засобами конкретних видів мистецтва»

З вищесказаного можна зробити висновок, що основними структурними компонентами творчих здібностей у створенні творчого продукту є: естетичне ставлення до дійсності; творча уява; практичні вміння та навички в області різних видів мистецтв.

Дані констатуючого етапу експерименту показали, що молодшим школярам властивий недостатньо високий рівень розвитку творчих здібностей. Це дозволяє нам говорити про необхідності проведення роботи з розвитку творчого потенціалу учнів. Як бачимо, в учнів в недостатній мірі розвинена здатність виділення головного і другорядного, вони не можуть розробляти і придумувати оригінальні ідеї. Школярі не володіють повною мірою такими якостями, як допитливість і тими якостями, які дозволяють їм займатися творчістю.

Нами були виділені наступні педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів:

1. Проведення діагностики рівнів розвитку творчих здібностей молодших школярів.
2. Формування зацікавленості в творчому розвитку у всіх суб'єктів педагогічного процесу.
3. Готовність педагогів до розвитку творчих здібностей молодших школярів.
4. Організація спільної діяльності дітей і їх батьків.

Успішний розвиток творчих здібностей можливе лише при виконанні педагогом певних правил, що сприяють їх формуванню. У психолого-педагогічній літературі такими правилами є:

- Зміна ролі учня.
- Комфортна психологічна обстановка.
- Створення внутрішньої мотивації навчання.
- Коректна педагогічна допомога дитині.
- Поєднання різноманітних форм роботи.
- Міжпредметні зв'язки.
- Створення ситуації успіху.
- Самостійність виконання творчого завдання.

- Різноманітність творчих завдань, як за змістом, так і за ступенем складності.
- Послідовність і систематичність в розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Дотримання даних педагогічних умов та правил буде сприяти реалізації більш ефективного розвитку творчих здібностей молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеєва Л.В., Шелякіна Н.А., Астаф'єва О. А. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Педагогіка сьогодні: проблеми і рішення: матеріали I Міжнар. наук. конф. Видавництво Молодий вчений, 2017. С. 79-82.
2. Барнич О.В. Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів у художній спадщині українських педагогів (др. пол. XIX – XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Чернігів, 2011. 19 с.
3. Беземчук Л.В. Творчий розвиток школярів засобами музичного мистецтва. Мистецтво та освіта. 2005. №1. С. 43-48.
4. Бушуєва Л.С. Методи активізації творчого мислення молодших школярів. Початкова школа. 2008. № 3. С. 13-16.
5. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк: Кн. для учителя. 3-е изд. М.: Просвещение, 1991. 93 с.
6. Галузяк В.М. Основні характеристики ефективного стилю педагогічного спілкування. Наукові записки. Випуск 32. Частина II. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2001. С.30-34.
7. Галузяк В. М. Сутнісні ознаки суб'єктності особистості. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. №6 (30). Ч 1. С. 262-267.
8. Дорошенко Т. Розвиток творчих здібностей на уроках музики. Початкова школа. 2007. №4. С.34-37.
9. Калашніков І. В. Розвиток творчої діяльності учнів у процесі вивчення функцій в основній школі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2003. 19 с.

10. Коваль О. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки: Навчальний посібник. Вид. 2-ге доповнене та перероблене. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 138 с.
11. Колеснікова Г. І. Літературна творчість – ефективний засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. Педагогіка вищ. та серед. шк.: зб. наук. пр. 2010. Вип. 28. С. 239-244
12. Курочкіна М. Методи розвитку творчих здібностей молодших школярів. Виховання школярів. 2009. № 4. С. 48-51.
13. Курята Ю. В. Креативне мислення як чинник соціалізації дітей молодшого шкільного віку: автореф. дис... канд. психол. наук. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б.Хмельницького. Хмельниц., 2008. 20 с.
14. Липецький О. Метод проектів в організації дослідницької діяльності як чинник розвитку творчих здібностей учнів. Позашк. освіта та виховання. 2008. N 2. С. 33-36.
15. Лобода О. В. Креативність як основа психічного здоров'я особистості. Наука і освіта. 2010. N 3. С. 61-65.
16. Міщиха Л. П. Психологія творчості: Навч. посіб. Прикарпат. нац. ун-т ім. В.Стефаника. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 447 с.
17. Моляко В.О., Музика О.Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: моногр. Держ. фонд фундамент. дослідж. М-ва освіти і науки України. Житомир: Рута, 2006. 320 с.
18. Нікітенко Т. М. Творчий розвиток особистості – одне з найважливіших завдань гуманістичного освітнього процесу. Наша шк. 2008. N 4. С. 37-42
19. Новая философская энциклопедия в 4-х томах. Под ред. Стёпина В. С. М.: Мысль, 2010. Т. 1-4. 2816 с.

20. Ожиганова Г.В. Диагностика и формирование креативности у детей в процессе учебной деятельности. Психол. журн. 2001. Т.22. № 2. С. 75-86.
21. Сисоєва С.О. Творчий розвиток учнів у контексті особистісно орієнтованого навчання. Гуманітарні науки. 2001. № 1. С. 110-118.
22. Философско-психологическое наследие С. Л. Рубинштейна. Сост. С. В. Тихомирова. М., 2011
23. Холковська І.Л. Методика виховної роботи з обдарованими дітьми. Вінниця: Нілан, 2018. 150 с.
24. Шопіна М.О. Розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. Освіта на Луганщині. 2007. N 2. С. 136-139
25. Явоненко М. В. Розвиток літературно-творчих здібностей молодших школярів засобами різних видів мистецтв. Педагогіка і психологія проф. освіти. 2008. N 5. С. 69-75.
26. Якубова Л. А. Методика розв'язання проблемних завдань як засобу розвитку творчих здібностей школяра. Педагогіка і психологія проф. освіти. 2008. N 2. С. 97-103.
27. Lowry P., Maslow A. An intellectual portrait. Monterey, CA: Brooks/Cole. 1973 b.
28. Maslow A. Motivation and personality (2-nd ed.). New York: Harper and Row. 1970.
29. Rogers C.R. On becoming a person. A therapist's view of psychotherapy. Boston: Houghton Mifflin. 1961.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Біла Тетяна Русланівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

17.03.2021

Тетяна Біла

Додаток Б**Методика «Вербальна (словесна) фантазія»**

Запропонуйте дитині вигадати розповідь (історію, казку) про будь-яку живу істоту (людину, тварину) або про щось інше на вибір та викласти її усно протягом 5 хвилин. На побудову теми або сюжету оповідання (історії, казки) відводиться до однієї хвилини, і після цього дитина приступає до розповіді.

У ході творчої роботи фантазія дитини оцінюється за наступними показниками:

1. Швидкість уяви.
2. Незвичність, оригінальність образів уяви.
3. Багатство фантазії, глибина і деталізованість образів.
4. Емоційність образів.

Швидкість уяви високо оцінюється в тому випадку, якщо дитина придумала сюжет оповідання у відведений час самостійно. Якщо протягом однієї хвилини дитина не вигадала сюжет розповіді, то підскажіть їй якийсь початок.

Незвичність, оригінальність образів уяви оцінюється високо, якщо дитина вигадала , щось таке, що вона не могла раніше де-небудь бачити або чути, або переказала відоме, але при цьому внесла до нього від себе щось нове, оригінальне.

Багатство, глибина та деталізованість фантазії оцінюються за досить великою кількістю різних живих істот, предметів, ситуацій і дій, різноманітних характеристик й ознак, які приписуються всьому цьому в оповіданні дитини, за наявності в оповіданні різноманітних деталей і характеристик образів.

Якщо дитина використовує у своєму оповіданні більше 7 таких ознак, а об'єкт розповіді зображений не схематично, багатство фантазії у неї добре розвинене.

Емоційність образів уяви оцінюється зважаючи на те, наскільки яскраво й захоплено описуються вигадані події, персонажі, їхні вчинки.

**БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ ДО МЕТОДИКИ
«ВЕРБАЛЬНА ФАНТАЗІЯ»**

Прізвище, ім'я _____ **Вік** _____

Дата

Результати _____

Тест «Творчий потенціал»

Тест для дітей 7-13 років допомагає перевірити спостереження і визначити, в чому талановита дитина, до якої сфери діяльності її тягне.

Питання (Так/Ні)

1. Чи трапляється дитині знаходити незвичайне застосування якого-небудь предмету?
2. Чи змінює він свої нахили?
3. Чи любить малювати абстрактні картини?
4. Чи любить малювати уявні предмети?
5. Чи любить фантастичні історії?
6. Складає чи розповіді або вірші?
7. Чи любить вирізати вигадливі фігурки з паперу?
8. Чи зробив коли-небудь те, чого не знав або те, чого не існує?
9. Чи буває у нього бажання щось переробити на свій смак?
10. Чи боїться темряви?
11. Винайшов чи коли-небудь нове слово?
12. Чи вважав це слово зрозумілим без роз'яснення?
13. Намагався переставляти меблі по своєму розумінню?
14. Чи був вдалий цей задум?
15. Чи використовував коли-небудь річ не по її призначенню?
16. Чи могла ваша дитина, будучи зовсім маленькою, відгадувати призначення різних предметів?
17. Вважає кращим в виборі одягу свій смак?
18. Чи є у нього свій внутрішній світ, недоступний оточуючим?
19. Чи шукає пояснення тому, чого ще не розуміє?
20. Чи часто просить пояснити навколишні його явища?
21. Чи любить читати книжки без ілюстрацій?
22. Винаходить власні ігри та розваги?

23. Пам'ятає і чи розповідає свої сни або пережиті враження?

За кожен позитивну відповідь ставиться бал.

Результати тесту:

Від 20 і 23 балів

Дитина дуже кмітлива, здатна мати власну точку зору на навколишнє, і слід допомагати їй в цьому. Всі задатки творчої особистості.

Від 15 до 19 балів

Дитина не завжди виявляє свої здібності, вона спритна і кмітлива, лише коли чим-небудь зацікавлена. Допомагайте їй домагатися успіху в цікавій для неї області.

Від 9 до 14 балів

Велика кмітливість, достатня для багатьох областей знань, де не обов'язковий власний погляд на речі. Але для занять творчістю багато чого не вистачає. Спробуйте дати дитині більше свободи дій в повсякденних справах, іграх, навчальних завданнях. Пробуйте нестандартні способи вирішення!

Від 4 до 8 балів.

Творчі здібності виражені слабо. Заохочуйте будь-які спроби дитини проявити себе і свою позицію, цікавтеся її думкою. Запитуйте, а як ще можна вирішити ту чи іншу задачу, як можна вчинити по-іншому.

Менше 4 балів

Дитині не вистачає винахідливості, але вона може досягти успіху як хороший виконавець, навіть у складних професіях.